

Vážený pane, vážená paní a vážené „různé“

Osoby, které se necítí být ani mužem, ani ženou, mají právo na neutrální oslovení, rozhodl německý soud.

Z

Zemský soud v německém Frankfurtu nad Mohanem v prosinci rozhodl, že osoby, které se necítí být mužem či ženou mají právo na oslovení genderově neutrálním způsobem.¹ V posuzovaném případě šlo o rezervaci jízdenky na vlak přes e-shop, kdy při nákupu a registraci mohl zákazník jako oslovení zvolit pouze dvě možnosti: „pan“ nebo „paní“.

Dle názoru soudu společnost Deutsche Bahn tím, že na svém webovém portálu nabízela pouze dvě možnosti oslovení (pan a paní), poškodila osobnostní práva žalobce. Takové chování je rovněž v rozporu s ochranou genderové identity dle č. 2, odst. 2 a čl. 1 odst. 1 německé ústavy (Grundgesetz), což mezitím v několika rozsudcích potvrdil německý Spolkový ústavní soud.²

Dne 10. října 2017 Spolkový ústavní soud rozhodl, že povinnost uvádět pohlaví je v rozporu s článkem 3, odst. 3, věta první německé ústavy (zásada rovnosti) a je diskriminační, pokud osobám, jejichž pohlavní vývoj vykazuje odchylky od ženského či mužského pohlaví a které se dlouhodobě necítí ani mužem, ani ženou, neumožňuje uvést jiný údaj než „muž“ nebo „žena“.

Dne 10. října 2017 Spolkový ústavní soud rozhodl, že povinnost uvádět pohlaví je v rozporu s článkem 3, odst. 3, věta první německé ústavy (zásada rovnosti) a je diskriminační, pokud osobám, jejichž pohlavní vývoj vykazuje odchylky od ženského či mužského pohlaví a které se dlouhodobě necítí ani mužem, ani ženou, neumožňuje uvést jiný údaj než „muž“ nebo „žena“.

Pocit genderové neutrality

Žalobcem je v tomto případě René Rain Hornstein, známý aktivista / známá aktivistka, bojující

za práva takzvaného třetího pohlaví. Soud dal žalobci za pravdu, odmítl ale přiznat odškodnění za údajné porušení osobnostních práv.

Zemský soud ve Frankfurtu se ve svém rozsudku opírá o „*vlastní pocit genderové neutrality*“. Tento nárok osob třetího pohlaví, aby nebyly osločovány jako „pan“ či „paní“, existuje nezávisle na tom, zda je tato osoba v matrice uvedena jako „*třetí pohlaví*“, či nikoliv. Možnost nechat se registrovat jako „*různé*“ (německy „*divers*“) byla do německého zákona včleněna v listopadu 2013. Soud upozornil na to, že pohlaví zákazníka je z hlediska služeb poskytovaných německými drahami naprosto irelevantní a mělo by být možné používat i jiné, genderově neutrální oslovení, jako například „*Dobrý den*“.

Je důležité, že se v rozsudku žalované straně Deutsche Bahn AG nařizuje doplnit genderově neutrální oslovení, zároveň ale žalobci nebyl přiznán nárok na odškodnění dle všeobecného zákona o rovném zacházení („*Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz*“, AGG). V rozsudku je výslovně uvedeno, že „*pouhé užití oslovení, které není genderově neutrální, nezakládá vznik, existenci či ukončení občanskoprávního vztahu ve smyslu § 19 odst. 1 č. 1 AGG, tudíž ani nevzniká nárok na náhradu nemajetkové újmy dle § 2 AGG*“. Soud argumentoval tím, že nevhodné oslovení nezpůsobuje vznik „*nepřátelského prostředí*“, protože jeho dopad nepřekračuje osobní sféru obou účastníků.

1 Rozsudek ze dne 3. 12. 2020, čj. 2-13 O 131/20, ke dni psaní tohoto článku nenabyl právní moci.

2 Průlomový rozsudek ze dne 10. 10. 2017, č. j. 1 BvR 2019/16.

Genderově neutrální vyjadřování se již v Německu stalo normou. Téměř všechny nabídky práce uvádějí v popisu inzerované pozice termín „m/f/d“, tedy muž – žena – různé/diverse. Zaměstnavatelé tak reagují na všeobecný zákon o rovném zacházení, dle kterého by museli osobě, která se považuje za třetí pohlaví a která by se z důvodu chybějícího označení o uvedenou pozici neucházela, zaplatit odstupné ve výši tří měsíčních platů. To by měli čeští zaměstnavatelé, kteří v Německu hledají spolupracovníky, již dávno vědět.

Přízpusobit tomuto novému trendu a zejména tendenci německé judikatury by se měli především čeští internetoví prodejci, kteří své zboží nabízejí v Německu.

Můžeme být toho názoru, že tento rozsudek německého soudu je jedním z dalších symbolů přehnané hyperkorektnosti západní společnosti vůči třetímu pohlaví a genderově vyváženému jazyku. Můžeme ale přemýšlet i o tom, že mnozí transmuži či transženy se nesprávným oslovením cítí osobně dotčeni – stejně jako řada žen nechce být oslovována jako „slečna“.

Je nepodstatné, kolik takových lidí existuje (v Německu je počet osob, které se na matrice nechaly registrovat či přeregistrovat bez uvedení pohlaví, pořád ještě velmi nízký). Pro některé z nich je ale genderově neutrální označení pohlaví zásadní záležitostí a jsou připraveni se soudit a případy skutečné či domnělé diskriminace medializovat. Právě nároky na odškodnění a finanční následky, které hrozí v případě chybějícího genderově neutrálního oslovení, nás nutí se touto problematikou zabývat.

Slečna v nemilosti

V minulosti proběhla v Německu v souvislosti s emancipací žen podobná diskuse ohledně používání oslovení „slečna“. Již v roce 1971 bylo oslovení „slečna“ v úředním styku zrušeno vyhláškou Spolkového ministerstva vnitra. Například ve Francii k tomu došlo až v roce 2012. V následujících letech se postupně přestaly používat formuláře s tímto oslovením.

Označení „slečna“ se dnes užívá velmi zřídka, spíše pouze ironicky nebo sebeironicky. Proto mě velmi překvapilo, když moje dvacetiletá dcera před několika týdny dostala dopis z banky, ve kterém byla oslovena jako „slečna“, zatímco její osmnáctiletá sestra byla v dopise se stejným obsahem označena jako „paní“.

Ještě v létě minulého roku ale jeden německý občanskoprávní soud³ rozhodoval o tom, zda oslovení „slečna“ nebo jeho zkratka „sl.“, uvedené

v rozpisu úklidu v nájemním domě, je urážlivé. Výsledek zní: nikoliv. Žalobkyně, které bylo 89 let a nájemní smlouvu podepsala v roce 1984 ještě jako „slečna“, tento soudní spor prohrála.

V Česku je i diskuse o oslovení „slečno“ neobvyklá. Pojmenování „slečna“ vychází ze společenských zvyklostí, není nikde kodifikováno.

Dle vyjádření Ústavu pro jazyk český se užívání titulů slečna a paní v češtině neřídí žádnými přísnými jazykovými pravidly, spíše společenskými zvyklostmi. I český odborník na pravidla etikety Ladislav Špaček doporučuje „vždy oslovit tak, jak si to daná osoba přeje. Všechny ženy oslovujeme „paní“, bez ohledu na to, jsou-li vdané, či nikoliv“.

Specifikem češtiny, stejně jako jiných slovanských jazyků, je také přechylování ženských příjmení s koncovkou „-ová“. Toto vyjádření příslušnosti ženy k muži je pro mnoho žen (a to ani nemusí být feministky) více zastaralé než oslovení „slečna“. Pokud to jako cizinec mohu posoudit, o přechylování se v Česku ještě nyní poměrně bouřlivě diskutuje.

Přesto je nutné tento vývoj genderového oslovení zohlednit a bude ovlivňovat i byznys. Programátoři e-shopu musí navrhnout nová řešení. Nejjednodušší by asi bylo, pokud by na formulářích zůstalo třetí políčko „slečna“, které se dá lehce změnit na políčko „bez oslovení“.

Můj osobní odhad je představa, že za padesát let budeme v celém světě používat pouze oslovení příjmením, či dokonce jen jménem, jak to již dnes často zažívám od mnohých mých asijských či arabských klientů. Ti často oslovení jménem doplní ještě adjektivem milý („dear“). Na druhé straně ale také už víme o žalobách zaměstnanců řetězce IKEA, kteří nejsou spokojeni s oslovováním jen křestním jménem a tykáním. Soudům tak jejich práce v této oblasti zdaleka nekončí.

Arthur Braun
advokát a partner, bpv Braun Partners

Je nepodstatné, kolik lidí se k neutrálnímu pohlaví hlásí. Pro některé z nich jde o zásadní záležitost a jsou připraveni se soudit a případy skutečné či domnělé diskriminace medializovat.

³ Opět Frankfurt, tentokrát ale Amtsgericht, č. j. 29C 1220/19 (46).